

Les contradiccions de les societats de la informació

Robin Mansell

Quan parlem del foment d'unes societats de la informació profitoses i participatives, podem afirmar que el progrés tecnològic –retòric i pràctic– i les propostes reguladores no es troben més ben alineades avui que fa vint-i-cinc anys, quan es va publicar l'informe pioner de la Unesco *Moltes veus, un sol món*¹. Avui encara són presents moltes de les mateixes contradiccions, si bé amb unes altres formes, que es van posar en relleu a l'Informe MacBride. Hem viscut canvis importants en l'àmbit de la tecnologia, el debat de la globalització ha subsumit la qüestió de la transnacionalització, i es reconeix explícitament l'existència d'un ventall més divers de públic d'interès. Amb tot, les aspiracions d'aconseguir que la comunicació o les societats de la informació evolucionin en benefici de tothom són encara difícils d'assolir.

Moltes veus, un sol món va representar la culminació d'anys de debat sobre la necessitat de promoure un Nou Ordre Mundial de la Informació i de la Comunicació (NOMIC). Es va insistir molt especialment en el procés comunicatiu com a mitjà per difuminar el poder i reduir les desigualtats. L'entorn informatiu i comunicatiu del futur es preveia amb força *presciència* i s'afirmava que "les decisions fonamentals per tal de forjar un futur millor per als homes i dones de tot el món, tant dels països en desenvolupament com dels països rics, no rau principalment en el camp del desenvolupament tecnològic: rau essencialment en les respostes que cada societat dona als fonaments polítics i conceptuals de desenvolupament" (p. 12-13); la cursiva és nostra.

Robin Mansell

*Professora del Departament de Periodisme i Comunicació,
London School of Economics and Political Science,
Regne Unit*

L'Informe insistia en la necessitat d'atacar els problemes més profunds del procés de desenvolupament. En l'idioma de finals de la dècada de 1970, els principals problemes i les tendències que més preocupaven incloïen el potencial per a l'extensió de la dominació cultural com a resultat d'una única via o circulació vertical de la informació i la comunicació, la intensificació de la "industrialització de la comunicació" i les conseqüències de la preponderància dels mercats. Es va admetre que "els temes del desequilibri i la dominació constaven entre els més discutits en les primeres rondes del debat mundial sobre comunicacions" (p. 164). Avui encara hi consten.

Actualment coneixem noves expressions de desequilibri i dominació respecte a la societat de la informació, i també segueix existint una gran "necessitat de desenvolupament de formes crítiques d'educació [...] i de promoció de la capacitat de les persones de triar de forma més exigent entre els diversos productes del procés comunicatiu"². El NOMIC es va concebre com "un marc conceptual obert" que pressuposava una nova distribució dels recursos d'acord amb els drets i les necessitats dels pobres. Encara que es va escriure a finals de la dècada de 1970, els autors de l'Informe també van preveure l'aparició d'alguna cosa semblant a internet: "Resulta versemblant imaginar [...] un teixit de xarxes de comunicació, format a partir d'unitats autònomes o semiautònomes, descentralitzades" (p. 12). També van afirmar que les contradiccions de la societat podrien comportar la creació de xarxes d'ordinadors que reforçarien els valors de jerarquia, centralització, control social, tot això acompanyat de més desigualtats. Com a contrapès d'aquests progressos, els autors reivindicaven una declaració de l'ONU que consagrés el "dret a comunicar"³. Van comprendre que els problemes del seu temps només es podrien resoldre invertint-hi un gran esforç que implicaria l'adopció de mesures per promoure la

cooperació internacional, el foment de les aliances per al desenvolupament, i la posada en marxa dels mecanismes internacionals per assolir aquests objectius.

Durant aquests anys passats les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), també internet, han penetrat amb força a les vides de les persones que disposen dels recursos suficients. Hi ha massa aspectes, però, que romanen igual. Les contradiccions subjacents que impedeixen que es redueixin sense més dilació les divisions i les diferències dins les societats de la informació d'avui encara es troben ben instal·lades entre nosaltres.

Aparentment hi ha hagut un canvi important en el discurs. El NOMIC s'anomena avui societat de la informació. La Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació (CMSI) del 2003 va elaborar una declaració que comença amb una "visió comuna de la societat de la informació". Aquesta declaració emfasitza els aspectes d'informació i de coneixement més que el de procés comunicatiu, però, amb tot, encara té moltes reminiscències del llenguatge utilitzat a l'Informe MacBride. La visió comuna suposa:

"El desig i compromís de tots per construir una societat de la informació centrada en les persones, inclusiva i que doni importància al desenvolupament; on tothom pugui crear, accedir, utilitzar i compartir informació i coneixement; que permeti a les persones, les comunitats i els pobles desenvolupar plenament el seu potencial amb el foment del propi desenvolupament sostenible i la millora de la qualitat de vida, sobre la base dels objectius i els principis de la Carta de les Nacions Unides, i que respecti plenament i defensi la Declaració Universal dels Drets Humans."⁴

La declaració equipara les TIC amb el foment dels objectius de desenvolupament de la Declaració del Mil·lenni⁵ i reitera que "tothom té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió". Afirmar que "la comunicació és un procés social fonamental, una necessitat humana bàsica i el fonament de tota organització social. [...] Tothom, arreu, hauria de tenir l'oportunitat de participar-hi i ningú no hauria de quedar exclòs dels beneficis que ofereix la societat de la informació".

La declaració de la CMSI, com també el pla d'acció que se'n deriva, considera important la necessitat de cooperació internacional i regional, la promoció de l'accés universal i la reducció de la bretxa digital, les prioritats, les associacions entre ens públics i privats, i les TIC dominants dins la tasca

de les organitzacions. Hi ha objectius que s'espera assolir de cara al 2015, però quasi tots se centren en les TIC més que en el procés comunicatiu en si mateix. Per ser més exactes, en el text del Pla d'Acció es fa referència a temes relacionats amb la comunicació com ara la creació de capacitats, el foment de la confiança, l'establiment d'un entorn legal i institucional adient, la diversitat cultural i la identitat, la diversitat lingüística i els continguts locals, els mitjans de comunicació, i les dimensions ètiques de la societat de la informació.

L'estudi d'alguns dels assumptes sense resoldre un cop finalitzada la CMSI el desembre del 2003, deixa entreveure, no obstant això, que les contradiccions que van tractar els autors de l'Informe MacBride encara són presents, si més no, en dues àrees clau: el finançament i l'administració.

Pel que fa al finançament, el pla d'acció de la CMSI establia una "agenda de solidaritat digital" amb la intenció de "mobilitzar els recursos humans, econòmics i tecnològics per tal d'incloure tots els homes i dones en l'emergent societat de la informació". Es va crear un grup de treball perquè estudiés els possibles mecanismes de finançament i la viabilitat de crear un fons de solidaritat digital voluntari –que, de fet, ja s'ha creat⁶. En l'informe que va fer a finals del 2004, amb tot, el grup de treball observa que el finançament "s'hauria de considerar en un context del finançament disponible per a un ventall més ampli d'agendes i objectius de desenvolupament" (p. 10-11)⁷. Demana una millora de la coordinació entre sectors i institucions, més associacions dels diversos grups d'interès, un major èmfasi en el finançament intern, el suport del sector privat per als programes i els continguts importants en l'àmbit local, el reforç de les capacitats per garantir els fons i per utilitzar-los amb eficàcia, i el foment de les contribucions voluntàries per part dels consumidors i consumidoras.

Amb tot, pel que fa al fons de solidaritat digital, sembla que el "grup de treball va considerar que no es trobava en condicions d'avaluar el seu paper entre els diversos mecanismes econòmics de les TIC" (p. 13). De nou, sembla que deixarem passar l'oportunitat de fer un "esforç enorme", com recomana l'Informe MacBride. La càrrega econòmica dels projectes més importants, amb les prioritats competitives que tenen, recaurà sobre els països i el conjunt de la comunitat que es dedica al desenvolupament. De la mateixa manera que l'Informe MacBride afirmava que

el finançament (aranzels) era un element d'una tríada de temes crucials que caldria resoldre per corregir les desigualtats d'aquell moment, el finançament en termes d'aranzels o preus en la comunicació segueix desfavorint les regions o els països més pobres. Els fets són així malgrat les dècades de dedicació a aquest tema a través de la liberalització i altres polítiques semblants. Els convenis de finançament segueixen perjudicant el foment d'una comunicació participativa als països pobres.

La segona àrea de lluita és l'administració. En vista de la controvèrsia, es va crear un grup de treball sobre la governança a internet perquè investigués i fes propostes d'actuació en l'àmbit de l'administració d'internet⁸. S'espera que el grup publiqui un informe de cara al 2005 en què tractarà les implicacions de la comercialització d'internet en el marc de la globalització. També ha de presentar propostes per aconseguir una distribució dels recursos més justa que permeti l'accés a tothom i per fomentar uns continguts estables, segurs, multilingües i diversos. En aquest sentit, hi ha contradiccions importants entre els interessos dels que defensen una gestió del sector privat en el procés de governança, i els que veuen millor un paper dels governs o dels agents de la societat civil.

Com passava a l'època de l'Informe MacBride, el problema rau en l'escassetat de recursos. Els autors de l'Informe alertaven sobre el tema de l'equitat en la distribució de l'espectre de freqüències radiofòniques –un recurs escàs que exigia un tractament just per tal de promoure la participació de tothom en l'entorn comunicatiu. L'escassetat d'avui, pel que fa als noms de domini d'internet i com a resultat dels intents per protegir la informació, fa que sorgeixin tensions fortes entre totes les parts interessades en el futur de l'administració de la xarxa. És important saber quines conseqüències comportaran els resultats que s'obtinguin de les deliberacions en aquesta àrea.

Les contradiccions en els temes de finançament i governança responen clarament a qüestions econòmiques i persisteixen entre aquells que pretenen treure algun profit de les societats de la informació i aquells que aposten per unes societats de la informació coherents amb la reducció de la pobresa mundial i per un entorn comunicatiu que promogui la dignitat i el respecte de les persones. Fins que no es redueixin aquestes contradiccions, la bretxa o divisió digital actual seguirà existint. Aquesta és la realitat tot i els

grans canvis. Actualment, si més no, tant els mitjans convencionals com els alternatius de què disposem ens ofereixen un potencial per a la diversitat i l'elecció, tot i que sembla poc probable que aquesta realitat pugui arribar a tothom sense que s'inverteixi un gran esforç per afavorir els interessos dels sectors que encara es troben exclosos a causa de la pobresa.

Notes

- 1 Comissió Internacional d'Estudi dels Problemes de la Comunicació (1980/2004) *Many Voices, One World – Towards a New, More Just, and More Efficient World Information and Communication Order- The MacBride Commission*, primera publicació a càrrec de la Unesco, Lanham NJ: Rowman & Littlefield Publishers.
- 2 En tot el text de l'*Informe MacBride* s'hi feia referència com a *ell*, tot i que s'emfasitzava el tema del gènere en alguns apartats. La citació és de la p. 29.
- 3 Tal com ho formula L. S. Harms a *An Emergent Communication Policy Science: Content, Rights, Problems and Methods*, Universitat de Hawaii. Vegeu també www.righttocommunicate.org/viewDocument.atm?sectionName=rights&id=36.
- 4 Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació (2003), "Declaració de Principis – Construir la Societat de la Informació: un desafiament global per al nou mil·lenni", 12 de desembre. www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0004!!PDF-E.pdf.
- 5 Vegeu www.un.org/millenniumgoals/
- 6 Vegeu www.dsf-fsn.org/en/15c-en.htm
- 7 L'informe del grup de treball sobre els mecanismes de finançament de les TIC per al desenvolupament (2004), *Financing ICTD*, resum executiu, www.itu.int/wsis/tffm/final-report-executive-summary.doc.
- 8 Vegeu www.wgig.org/About.html